

İRS

Në zbulim të Azerbajxhanit

Text: nga Sabina TUMANSKAYA,
Fotot: nga Sergey KIVRIN,
Sabina TUMANSKAYA

NIJ. NË GJURMËT E KOMUNITETIT UDI.

Distrikti Gabala i Azerbajxhanit është i famshëm për peizazhet e tij malore, ajrin e pastër dhe morinë e vendeve historike. Rruga për tek vendbanimi i Nij të Gabala-s është bërë mjaft e njohur nga turistët vendas dhe të huaj kohët e fundit. Vendbanimi është shtëpia e komunitetit Udi, pasardhës të një prej popujve më të lashtë të Kaukazit. Shumë personazhe të njohur ndërkombëtarisht kanë qenë këtu, duke përfshirë aktorin francez Gerard Depardieu, përfaqësues i familjes mbretërore britanike dhe udhëtarin legjendar Thor Heyerdahl. Të gjithë të ftuarit e shquar ishin të interesuar të zbulonin se si, pas dy mijë vjetësh, komuniteti Udi ka mundur të ruaj kulturën, gjuhën dhe zakonet e tyre. Pasardhësit e Kishës së lashtë Apostolike të Albanisë Kaukaziane, Udi e konsiderojnë veten të krishterë ortodoksë dhe e vlerësojnë besimin e tyre më shumë se çdo gjë në botë. Nuk është për t'u habitur që ringjallja e kishave albane, dikur të përvetësuara nga armenët, i ka kthyer besimin në të ardhmen dhe bashkë me të edhe jetën reale të Udi-ve në Nij. Rruga për në të, të çon nëpër fshatra piktoreske, hapësira të gjera dhe male të mbulura me pyje. Gjatë rrugës, ka një vend tjetër që lidhet me një personazh i famshëm të Hollivudit. Ky është fshati

Vandam, i quajtur me shaka vendlindja e aktorit Jean-Claude Van Damme. Emri i ka sjellë famë të jashtëzakonshme fshatit, i cili më parë njihej kryesisht për frutat e tij, veçanërisht mollët, të cilat gjendeshin në të ashtuquajturin treg me kova. Tani, në hyrje të Vandamit, ka një statujë të aktorit dhe kalimtarët me siguri do të bëjnë fotografi këtu. Dikush mund të hasë gjithashtu një portret skulpturor të Steve Jobs, themeluesit legjendar të Apple - një tjetër referencë për mollët lokale.

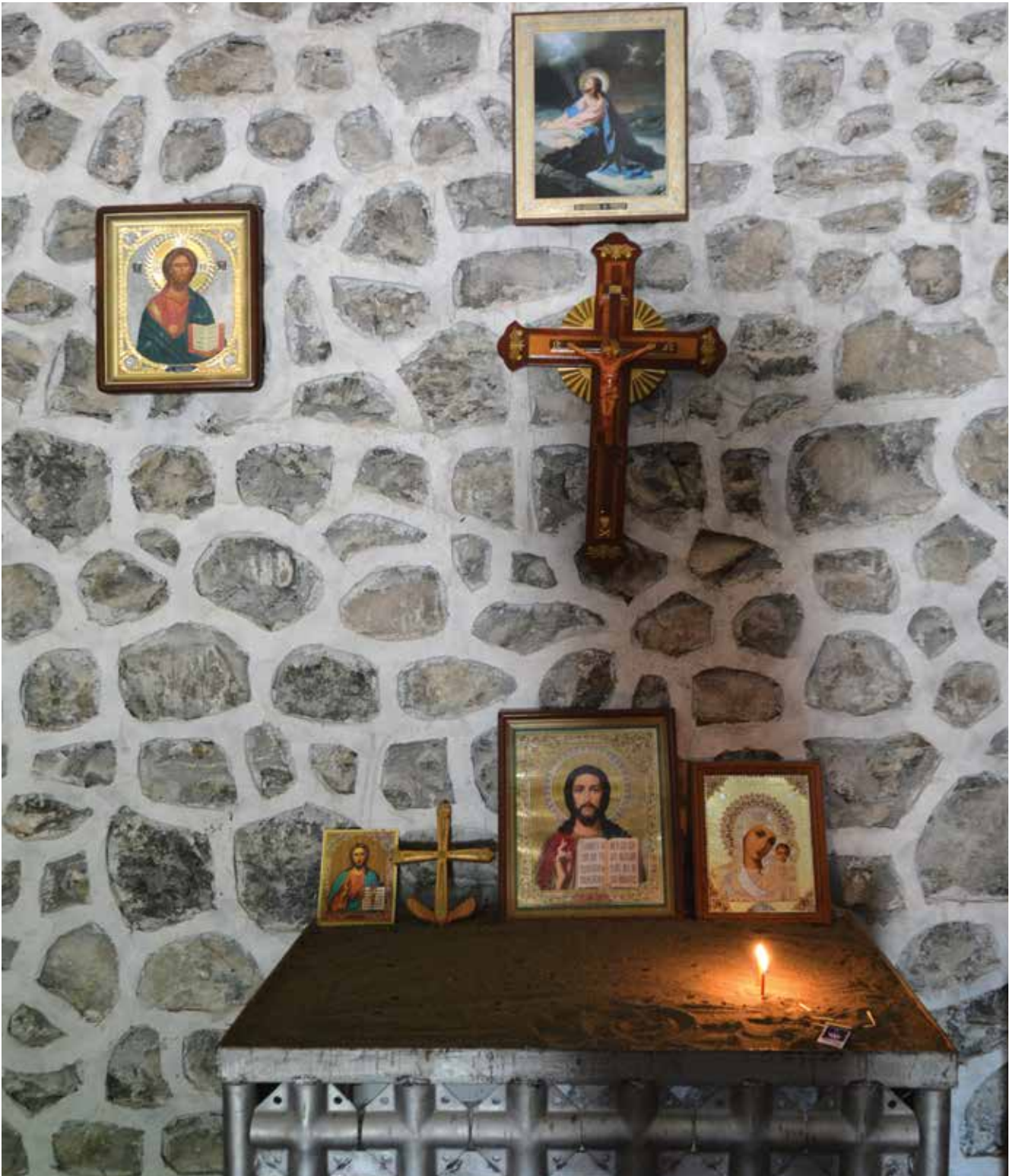
Rreth 20 kilometra nga Gabala, mes plantacioneve të lajthive, fillon Nij, dhe atraksioni i parë është tempulli alban i Chotarit. Udi janë shumë krenarë për të. Në këtë vend ka qenë një kishë e lashtë dhe disa besojnë se ajo ekziston që nga koha e Shën Eliseut, Iluministit të Albanisë. Në 1723-1726, një tempull i ri u ngrit me paratë e filantropistit vendas Yengibar Chotari dhe banorëve të tjerë të Nij. Kështu, si shenjtori ashtu edhe ai që dhuroi para për ndërtimin e faltores përjetësohen në emër. Gjatë ndërtimit të tempullit, në oborr u mbollën katër rrape, dy prej tyre janë mjaft mbresëlënëse si për nga moshë ashtu edhe për nga madhësia. Në 1836, Udi duhej të largohej nga kisha e tyre, pasi ajo ishte në varësi të Ktholikatit Armen. Në kohët sovjetike, kisha pësoi fatin

e shumë tempujve - ajo u shndërrua në një depo, duke u shembur gradualisht dhe duke u rrënuar. Vetëm në vitin 2006, pas restaurimit, tempulli iu kthye famullisë së tij. Këtu filluan të tingëllojnë përsëri lutjet, përfshirë ato në gjuhën Udi. Në altarin e tempullit, mund të shihet lutja "Ati ynë" në Udi. Gjuha Udi (Muz) është e ngjashme me Lezghin. Ka disa dialekte, në varësi të zonës ku banojnë folësit. Shumica e Udi-ve që jetojnë në Nij flasin tre gjuhë - azerbajxhane, udi dhe rusishten. Tre nga pesë shkollat lokale ofrojnë arsim në udi dhe dy në azerbajxhanase.

Vetë fshati Nij është mjaft i madh. Ai është e ndarë në 16 të ashtuquajturat skaje - shakka. Këtu ka gjithçka që ju nevojitet – dyqane, një spital, një treg të madh ku banorët vendas shesin prodhimet e tyre bujqësore. Lajthitë dhe verërat lokale janë shumë të kërkuara dhe njerëzit vijnë këtu nga rajone të ndryshme për t'i blerë ato. Ju mund të vlerësoni jetën e Udi, të provoni kuzhinën lokale dhe të mësoni për historinë e saj në kompleksin etnografik "Vatra Udi". Në një sipërfaqe prej tre hektarësh e gjysmë, ka një numër të madh ndërtesash që zbulojnë plotësisht se si kanë jetuar dhe punuar Udi për shekuj me radhë. Ndërtesa kryesore është një feudali, e cila është më shumë se treqind vjet e vjetër. Është pasuria familjare e familjes Gangalov, pasardhës të një prifti Udi që hapi shtëpinë e tij për famullitë që nuk donin të mernin pjesë në

shërbimet hyjnore nën Katedralin Armen. Shtëpia ka disa dhoma me sende shtëpiake antike, rroba dhe mobilje. Ka një dhomë të veçantë për lutjet. Ajo ka një derë me një kryq të gdhendur në të. Është interesante se ka një hyrje për në vatër, në dhomën e lutjes. Udi, ashtu si

dikur dhe Azerbajxhanasit, ishin paganë dhe adhuronin zjarrin përpara se të adoptonin fetë e tyre kryesore. Udi gjithashtu e konsideronin diellin dhe hënën të shenjtë, dhe këto simbole janë ende të pranishme në kryqin Udi. Duket se ka lule tulipani në skajet, por këto janë

në fakt gjuhë flake të rrethuara nga hëna gjysmëhënës. Udi nderojnë historinë e tyre dhe përpiqen të ruajnë të gjitha fazat e saj, gjë që shihet qartë nga ekspozimi i objekteve në shtëpi. Banorët e fundit të shtëpisë ishin Gangalovët - Vladimir, motra e tij Zoya dhe babai i tyre. Zoya njihej si rrobaqepëse e aftë dhe qepte veshje për zonjat vendase. Vladimiri ishte një berber i famshëm. Ata janë përjetësuar në figura dylli dhe vazhdojnë punën e tyre sikur të ishin gjallë – Zoya në makinë qepëse, Vladimir në tryezën e parukierisë – muzeu Tussauds i stilit Udi, si të thuash. Fotografitë tregojnë portrete të banorëve vendas, shumë prej të cilëve sollën reliket e tyre familjare në kompleksin etnografik për të lënë një kujtim për veten dhe të dashurit e tyre. Ka më shumë se dy mijë ekspozita, secila prej të cilave është e vlefshme. Në oborrin e shtëpisë ka një bodrum interesant në një trung lisi, pajisje shtëpiake për të bërë bukë, verë dhe gjalpë. Ekziston edhe një liqen i vogël me troftë, i cili, së bashku me gatimet e tjera tradicionale Udi, mund të provohet në restorantin lokal. Mund të qëndroni në shtëpi komode në territorin e këtij kompleksi etnografik.

Një tjetër atraksion i Nij është Kisha Udi e Nënës së Shenjtë të Zotit, e njohur si Bulun. Ajo mori pamjen e saj aktuale në vitin 1892. Fatkeqësisht, nuk janë ruajtur

materiale se si dukej gjatë ndërtimit të saj në shekullin e 12-të. Si shumica e kishave albane, ajo u ndërtua në vendin e një kisha edhe më të vjetër. Në kohët sovjetike, tempulli nuk funksiononte dhe ishte shkatërruar. Në vitin 2020, kisha u restaurua, duke ruajtur sa më shumë pamjen e jashtme dhe të brendshme. Ajo është shumë më e madhe dhe më madhështore se kisha e Chothari, me një varrezë ngjitur me të. Në vitin 2022, për herë të parë pas shumë vitesh, këtu u krye Liturgjia Hyjnore, në të cilën morën pjesë edhe klerikët e Katedrales së Bakut. Përveç Bulun dhe Chotari, ekziston një kishë tjetër Udi, Gey, por ajo është e mbyllur dhe në pritje të restaurimit. Përveç kishave, në Nij ka një xhami, sepse këtu jetojnë edhe myslimanë. Kështu ka ndodhur që përfaqësues të kombësive të ndryshme kanë jetuar gjithmonë në rrethin Gabala. Rugët më të rëndësishme tregtare kalonin pranë kryeqytetit të lashtë të Albanisë Kaukaziane, qytetit të Kabalës. Shumë popuj u ngulitën të jetonin në tokën mikpritëse të Azerbajxhanit dhe u asimiluan aq shumë sa humbën identitetin e tyre me kalimin e viteve. Udi, megjithatë, si banorë autoktonë të këtij rajoni, jo vetëm që kanë ruajtur zakonet, besimin dhe gjuhën e tyre, por kanë lënë edhe gjurmët më të thella në historinë e Azerbajxhanit. 🌸

